

עיונים והערות פרשת בלק תשפ"ה

מאת מורינו הרב חיים דוב הלוי קעללער זצ"ל

ומחשבתו שא"ל קום לך אתם, עכ"ל.

פי', שבכלל לא דיבר הקב"ה עם בלעם בעצמו, ורק ע"י מלאך כמו שאר נביאים מלבד משה רבינו^א, והרי חידש המהרש"א שכאן כשנאמר לבלעם ע"י מלאך "קום לך אתם" היינו שדיבר עמו המלאך שנברא ע"י רצונו ומחשבתו הרעה ללכת עם שרי בלק.

וכתב עוד המהרש"א שם וז"ל: ואמר דכתיב אנכי ה' אלקיך מלמדך להועיל וגו' כי כל מצותיו ית' ב"ה אינו מלמדך רק להועיל ולטוב לך, אבל מדריךך הוא מלאך שאתה מדריךך בדרך זו תלך כפי דעתך ורצונך. ואמר דכתיב אם ללצים הוא יליץ וגו' ר"ל אם ללצים הוא מוסיף לו לץ דהיינו מלאך כפי ליצנותך, ואם לענוים הוא יתן חן לעצמו מלאך של חן נגדו ית' ב"ה, עכ"ל.

למדים לימוד נורא – לפעמים אחד הולך בדרך מסויים, ואפשר שנראה לו שהולך בטוב ובקלות, אבל לאו דוקא שזהו הדרך של "מלמדך להועיל" אלא "בדרך תלך". האדם צריך לדעת בכל עת בחייו שיש החלטות לעשות בחייו, ואף בנסיונות יום יומיים – אם לקום בבקר או לישון, אם לישב וללמוד או לא, למלא בקשת חברו או לא. עושה החלטה וכנראה מצליח, הולך בדרכו, והקב"ה מניחו לילך בדרכו – אבל עדיין צריך להבין מה מדריךך, מלאך טוב או מלאך רע – שנברא ע"פ רצונך. האדם יכול לצעד בדרך באופן של הבא לטהר מסייעין אותו או לאידך גיסא הבא לטמא פותחין לו.

ואולם יש להעיר שאף לאחר שהניח לו הקב"ה לבלעם ללכת כפי רצונו וכפי המלאך שנברא ע"י רצונו, כתוב (פס' כב) ויחר אף אלקים כי הולך הוא ויתיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו, ופרש"י: לשטן לו – מלאך של רחמים היה, והיה רוצה למנעו מלחטוא שלא יחטא ויאבד, עכ"ל, והמלאך עמד בפני האתון ג' פעמים כדי לעכבו. מזה רואים ב' הנהגות, שמחד גיסא הניחו השי"ת לבלעם לילך כרצונו, אבל

ויאמר אלקים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא (במדבר כב, יב). ולהלן לאחר שהוסיף בלק לשלוח אל בלעם לפתותו ללכת, כתוב (פס' כ) ויבא אלקים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה.

וכבר נתעוררו גדולי המפרשים שצריך להבין שאם הקב"ה אמר לבלעם בפעם הראשון "לא תלך עמהם לא תאור את העם" מדוע שינה בפעם השני ולכאורה הרשה לו ללכת באמרו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם – ע' רש"י ובאבן עזרא ורמב"ן וספורנו ואכמ"ל בדבריהם.

וכבר התעוררו בזה חז"ל בגמ' מכות (י, ב), דא"י: אמר רבה בר רב הונא א"ר הונא, ואמרי לה א"ר הונא א"ר אלעזר: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מן התורה, דכתיב לא תלך עמהם וכתוב קום לך אתם, מן הנביאים דכתיב (ישעיה מח, יז) אני ה' אלקיך מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך (פי' בדרך אשר תבחר לילך – רש"י), מן הכתובים, דכתיב (משלי ג, לד) אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, ע"כ.

וכתב המהרש"א שם ביאור נפלא, וז"ל: עיין בזה במפרשים, ואענה גם אני חלקי, דלא קאמר ש"מוליך אותו" הקב"ה אלא "מוליכין אותו", והוא ע"פ מה שכתבנו בכמה מקומות שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו, אם לטוב אם לרע, וע"כ אמר בדרך שאדם רוצה לילך שהרשות בידי האדם ממנו ית' ב"ה שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו אותן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו, ומייתי ראיה מן התורה דכתיב לא תלך עמהם שא"ל הקב"ה כן וכתוב קום לך אתם וגו' שרצונו ודעתו הרעה לילך אתם הביא ששלח לו הקב"ה מלאך כרצונו

(א) ומה שאמרו ז"ל ולא קם נביא בישראל כמשה אבל באומות העולם קם כבר כתבו הראשונים שאין כוונתם ז"ל לומר שמדריגת נבואת בלעם שוה היתה למדרגת נבואת משה אלא לענין אחר (א.ה. ע' רמב"ן ריש פרק כד ואכ"מ).

עיונים והערות פרשת בלק תשפ"ה

ושרצונו כ"כ עז ללכת הניח לו הקב"ה לגמרי ואמר "לך עם האנשים" [א.ה. ופרש"י: כי חלקך עמהם, וסופך ליאבד מן העולם].

וגם את זה צריך להבין: שאף שאין אנשים כמונו זוכים לשילוח מלאך מיוחד של רחמים או שנשמע דיבור מפי האתון וגילוי עינים, ולא כל אחד כחו גדול כבלעם, אבל לפעמים צריכים להתבונן שאם רואה אחד מכשולים בהדרך וסיבות לעכבו, עליו לראות את הסיבות כמאמר מאת ה', להתבונן שאפשר שאין הדרך דרך ישרה ונכונה, ובזה אולי ישוב ולא ימשיך בדרכו, שהמכשולים נשלחו "לשטן לו" לרחמים כדי שלא יחטא ויאבד.

מאידך גיסא עדיין ריחם עליו לעכבו. וזה מלמד שאף לאחר "בדרך תלך" עדיין רצון ה' הוא שישוב ולא יחטא.

אבל גם את זה לא הועיל למנוע את בלעם. שלאחר כל המעשה אמר בלעם – חטאתי וגו' ועתה אם רע בעיניך אשובה לי – ומשטחיות לשונו נראה שמתנהג כצדיק, שודאי לא יעשה דבר אשר הוא רע בעיני ה'. אבל כשמתבוננים רואים שזוהי רשעות שאין כמוה – איך שואלין "אם רע בעיניך אשובה לי", וכי יש לך ספק אם טוב הוא או רע², הא הקב"ה גילה רצונו שלא ילך בלעם, ולטובתו הוא שלא יחטא ויאבד. וכשהראה בלעם את גודל רשעותו

(ב) והנה ע' בפרש"י ע"פ מדרשו שכוונת בלעם היתה רשעות ממש, דז"ל: אם רע בעיניך אשובה לי - להתריס נגד המקום היא תשובה זו, אמר לו, הוא בעצמו צוני ללכת ואתה מלאך מבטל את דבריו, למוד הוא בכך שאומר דבר ומלאך מחזירו, אמר לאברהם קח נא את בנך וגו' (פ' וירא כב, ב) ועל ידי מלאך בטל את דברו, אף אני אם רע בעיניך צריך אני לשוב, עכ"ל - אולם אפי' לפי פשוטו של מקרא ניכר מזה רשעותו של בלעם וכמו שביארנו.